

Dr. Járási Lőrinc

**A REGÉCI VÁR
ÉS KÖRNYÉKE**

*Az öregtorony déli oldala 1891-ben
(Myskovszky V. rajza)*

Dr. Járási Lőrinc

A REGÉCI VÁR ÉS KÖRNYÉKE

1992

Kiadja a
BÜKKI NEMZETI PARK IGAZGATÓSÁGA
a **HUNGÁRIA – EURÓPA ALAPÍTVÁNY**
támogatásával

Szerkesztette:
CSORBA CSABA

Technikai szerkesztő:
B. BALSAI JOLÁN

Készült a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár
sokszorosító műhelyében, 1992-ben
1,5 ív terjedelemben A/6 formátumban
2000 példányban
Felelős vezető: **B. BALSAI JOLÁN**

Felelős kiadó: **DR. BARTUCZ FERENC**

ISBN 963 02 9318 8

A regéci vár és környéke

Az elmúlt években öröndetesen fejlődő turizmus keretében, gépkocsival vagy gyalogosan, egyre többen keresik fel a regéci várat és környékét. Amikor Tokaj, Tállya, Abaújszántó vidékén járnak, vagy Kassa, Eperjes felé utaznak csak kevesen gondolnak arra, hogy az egykori Rákóczi birtokokon a középkori Magyarország egyik legfontosabb, európai jelentőségű útján járnak. Azon az úton, amely békés időben jólétet, virágzó kereskedelmet jelentett, de háborúban átkot és pusztulást hozott az egész környékre.

Ez a terület másfél évszázadon keresztül három ország határának találkozó pontja, a császári–királyi, szultáni és erdélyi hadak állandó útvonala. Mohács után a két ellenkirály csapatai járják a vidéket, a Regécet is feldúló törökökkel végvári vitézek csatáznak. A XVII. század zivataros esztendeiben előbb *Bocskai* és *Bethlen* hajdúi, az erdőkben gyülekező bujdosók és a császári csapatok harcolnak egymással váltakozó szerencsével, majd *Thököly Imre* kurucai és hírhedt zsoldosvezérek labanc csapatai üldözik egymást a hadak útján.

A német zsoldosok rablóhadjáratai, a bujdosók, a hajdú és kuruc csapatok átvonulása, a növekvő szolgáltatások kötelezettségei elviselhetetlenné tették a környék lakosságának életét. Az emlékezet azonban mégsem a sok szenvedés és a vereségek emlékét őriz-

te meg, hanem a győztes csatákat, az erdélyi fejedelmek, a *Rákócziak*, *Zrínyi Ilona* és *Thököly Imre* dicsőségét, akik egész életüket az idegen elnyomók elleni harcnak szentelték.

Büszkeséggel emlékezzünk rájuk, amikor felkeressük a regéci vár romjait, amelynek biztos falai között tanultak vagy rejtőztek, pihentek vagy csatára készültek, fejedelemséget kormányoztak, győzelmet ünnepeltek dicső elődeink.

Birtoklás-történet

A Zempléni-hegység egyik nyugati csúcsának két sziklafokán és a közöttük lévő mélyedésen áll a regéci vár romja, amelytől északra és délre terült el a XVII. században a három mezővárost és nyolc falut magában foglaló 67 000 kat. hold területű regéci uradalom.

A tatárjárás után *IV. Béla* és *V. István* által épített vár magja az északi lakótorony lehetett, amit 1285-ben, a másodsor betört tatárokkal Regéc mellett csatázó *Simon* fia, *György* kap jutalmul. 1310 körül *Amadé* nádor Regécen keltezi okleveleit. A rozgonyi csata után a király csapatai foglalják el. *Károly* király a várat elfoglaló *Drugeth Györgynek* és öccsének adományozza, ezután a *Debrő* nemzetségé, majd hűtlenség miatt ismét a királyé.

A déli torony és az alsó vár is felépült már, amikor a XV. század elején *Zsigmond* király Tokaj, Boldogkő és Munkács várával együtt *Brankovics György* szerb fejedelemnek cserébe adja Nándorfehérvár, Galambóc, Macsó váráért. *Mátyás* király adománya révén *Szapolyai János* lett Regéc birtokosa, majd 1527-ben *Ferdinánd* király csapatai foglalják el és *Serédy Gáspár* felső-magyarországi főkapitány kapja adományba. 1536-ban, *Serédy* távollétében cselrel *János* király kezére játszik Kassát és az elővárnak számító Regécet. Ezután *Ferdinánd* csapatai sikertelenül ostromolják, noha a villám okozta tűzvész is megromgálja az épületeket.

Szapolyai János halála után (1541-ben) *Ferdinánd* ismét a *Serédyeknek* adományozza, mivel azonban a családban nincs fiú örökös, Regéc vára és uradalma *Alaghy Bekény Jánosra* száll, aki *Serédy Veronikát* vette feleségül. *Alaghy* halála után rövid ideig, az özvegyét feleségül vevő *Rákóczi Zsigmond* a birtokos, majd a *Thurzók* kapják. Ezután *Eszterházy Miklós* nádor, hadiköltségei fejében, 102 695 forint értékben kapja Regéc javait.

Az öröklési jog alapján a *Rákócziak* is igényt támasztanak a regéci birtokra, *I. Rákóczi György* 160 000 forintot kínál a bécsi udvarnak, de csak a linzi békeszerződéssel tudja megszerezni. Ettől kezdve a

Rákócziaké a vár. A bútorokból, berendezési tárgyakból néhány darab megmaradt és ezek a sárospataki Rákóczi Múzeum kiállításán láthatók.

E rövid áttekintésből is kitűnik, hogy a XVI–XVII. században alig száz év alatt tizenegy birtokosa volt Regécnek, így a Rákócziak fél évszázadot meghaladó birtoklása hosszú időnek számít és ez is magyarázza, hogy az emlékezet miért a Rákócziak nevéhez köti a vár történetét.

A regéci vár

A szabálytalan alaprajzú, belsőtornyos, jelentős hegyivár a vulkáni eredetű hegycsúcsot teljesen magába foglalja. Az északi sziklacsúcs 618 méter, a déli 624 méter magas. Ezen a két csúcson helyezkedett el egy-egy torony és ezek alkották a kb. 120 méter hosszú várrendszer legmagasabb pontjait.

Az északi, 10,70 x 6,80 méteres belméretű és 2,40 méter falvastagságú torony lehetett az öregtorony, a XIII. században épülhetett. Ez volt a vár védelmi központja. A torony elé, északkeleti irányban – a mai gyalogos feljáróval szemben – valószínű a Szapolyaiak birtoklása idején egy 12,50 méter átmérőjű, vékony falú körbástyát (rondella) építettek és a lakótorony már mint kaputorony szerepelt. A rondella előtt kis-

méretű külső kapuudvart építettek, ami így kettéosztotta a vár védelmét növelő sáncárkot.

A déli torony igazodott a sziklafok terepadottságaihoz és ezért szabálytalan alaprajza miatt ez lehetett a „görbe ház”. A két torony közötti alsó várban volt a 10,50 x 6,80 méretű nagyterem, ezt követte 3 darab 5,0 x 5,0 méteres szoba, majd négy 6,80 x 3,20 méteres helyiség. Ezek lehetnek a lisztes, abrakos, élés, ecetes, sütő, sáfár, kulcsár „házak”, a pátterek „háza”; a konyha és a „házak” (=szobák) alatt voltak a tömlőcök és a pincék. A nagyterem déli és nyugati oldalához csatlakozott a jelentős méretű belső udvar, a közepén vízgyűjtő ciszternával. Az udvar nyugati oldalán változó méretű helyiségek épültek és a gerendahelyek alapján az épületek két-három szintesek lehettek.

Az állandó szolgáló személyzet és az őrség nagy része a várban lakott, de „várbeli darabontok . . . virrasztók . . . mesterséggel szolgálók” laktak a környező falvakban is. Néhányuk nevét is érdemes feljegyezni: *Tokár Mihály* faesztergályos, *Bodnár Simon* hordókészítő, *Virrasztó Mihály*, *Varga Demeter* bőrkészítő, *Szénégető János*. Ha fejedelmi vendég tartózkodott a várban, akkor az ellátásukhoz szükséges személyzetet Sárospatakról vagy Munkácsról hozták.

A magyar várak lerombolása érdekében kiadott császári rendeletet *Caprara* generális pontosan végrehajtotta, mert 1686-ban Regéc is „Többől feldúlattott s kiforgattott a német” által. A több mint három év-

százada romos vár állaga különösen a XX. század elején romlott jelentősen, mert a környékbeli lakosság évtizedekig az omladozó falak kövéből építette házait.

Az 1891-es felmérés szerint még ép falsíkokkal, három-négy szintes falmaradványai voltak, de ma már igen rossz állapotban vannak a tornyok, a helyiség- és körítőfalak egyaránt. Több méter vastag törmelékretteg borít mindent; a pincék boltozatának egy része még ép.

A fákkal, bokrokkal, cserjékkel erősen benőtt romokat és omladékokat a Miskolci Erdőfelügyelőség és a Bükki Nemzeti Part Igazgatósága anyagi, eszmei és erkölcsi támogatásával, a környékbeli diákok és budapesti fiatalok, „várvédők” az elmúlt években fárasztó kézi munkával kitisztították, az emléktáblát felújították, sétautat és pihenőhelyeket építettek. Ezen áldozatos munka következtében teljes nagyszerűségben feltárultak az addig áttekinthetetlen romok, de az is láthatóvá vált, hogy a baleset- és omlásveszély, a további pusztulás megelőzése illetve csökkentése érdekében sürgős állagvédő munkák szükségesek. Széles körű összefogással azt is el kellene érni, hogy további szakszerű feltárással igazi értéket adjunk történelmi múltunk jellegzetes és Magyarországon pótolhatatlan jelentőségű műemlékének.

A regéci uradalom

I. Rákóczi György idejében három mezőváros: Abaújszántó, Tállya, Telkibánya és nyolc község: Rátka, Baskó, Regéc, Mogyoróska, Fony, Komlóska, Erdőhorváti tartozott az uradalomhoz 67 000 kat. hold összterülettel. A legnagyobb jövedelmet a 2800 kat. hold területű urasági szőlők biztosították, de nagy értéket jelentettek az uradalom területének 73%-át kitevő makkos, tölgy- és bükkerdők.

Az 1646. évi összeírás szerint a helységek sokat szenvedtek az előző háborúban. Több faluban a porták fele elhagyott, vagy pusztá, csökkent az állatállomány; az egész birtokon 31 ló, 393 ökör, 141 tehén volt. A falvak kicsinyek, Regécen 12 lakott és 17 pusztá telek, Fonyban 35 lakott és 35 pusztá telek, Abaújszántón 38 lakott, 35 üres és 24 pusztá telek volt. Tállya a legnagyobb és leggazdagabb mezőváros; nagyon értékesek a szőlői, 152 portán, 252 lakos volt; 20 ló, 134 ökör, 34 tehén az állatállomány.

Az urasági erdők, rétek, legelők használatáért az uradalom jobbágjai évente összesen 140 szekér fát, 672 tyúkot, 287 ludat, 3170 tojást, 18 őzet, 36 nyulat adtak a várba ajándékként. Ezenkívül pisztrángot halásztak, komlót szedtek a sörfőzéshez, szenet égettek. Nyolc falu 46 „székely darabontot” adott a várhoz. A székelyek béke idején az erdőket, szőlőket őrizték és „levélhordással szolgáltak”.

Az uradalom jobbágjai minden termésükből fizették a papi és földesúri tizedet, teljesítették az előírt robotot, külön tizedet fizettek az irtványföldek után és 380 új hordót készítettek, de ezért fizetést kaptak.

Minden falu határában volt több vízimalom, Telkibányán és Erdőhorvátiban fűrészmalom is. Tállyán elhanyagolt halastó, Fonyban jégverem, Abaujszántón tégláégető, a vár alatt serfőzőház és több pálinkafőző növelte az uradalom értékét.

A regéci erdőket fizetés ellenében más uradalmak lakosai is használhatták. A gönci kovácsoknak előbb 100 majd 200 patkót kellett adni „szögestűl”, a makoshotyikaiak bort adtak és segítettek a vár építésében, a tolcsvaiak előbb borral, majd pénzzel fizettek, a hejceiek, korlátiak, gönciek zabot adtak „erdőbérben”.

A borexport nyeresége, az erdők használatáért kapott térítés, a jobbágyok ajándékai és szolgáltatásai olyan gazdasági alapot jelentettek, amelynek következtében a regéci uradalom értéke fokozatosan emelkedett. A 16. század elején Regéc-Tokaj-Tállya együttes zálogösszege még csak 200 000 forint, mert nincs borexport. *I. Rákóczi György* már 160 000 forintot ajánl Regécért, de negyven év múlva, Regéc elfoglalása után a szepesi kamara összeírása szerint Regéc vára becsértéke városokkal és falvakkal már 200 000 forint.

Munkács elfoglalása és *II. Rákóczi Ferenc* nagykorúsítása, tehát 1688–1694 között Regéc – a sárospataki és tokaji testvéruradalmakkal együtt – kincstári kezelésben, *Klobusiczky Ferenc* királyi személynök, zempléni alispán igazgatása alatt állott. Az uradalom egész területét és a lakosok szőlőjének nagy részét lefoglalták és azokat a helyi hatalmasságok, császári tisztek szerezték meg. Az uradalmak jobbágjai robotmunkát végeztek Selmeceen, kenyeret szállítottak Váradra, sőt Zólyomba, bort Lengyelországba, gabonát Máramarosba, onnan sőt az Alföldre. A kereskedelmet kisajátító császári tisztek tehát jobbágyok százait parancsolták hetekig tartó, hosszú fuvarokra és rendszeresen vontattak velük teherszállító hajókat a Bodrogon és a Tiszán.

Amikor *II. Rákóczi Ferenc* 1694-ben átvette a birtokai irányítását, sógorával, Aspremont gróffal bejárta az egész birtokot és intézkedéseket tett az uradalom gazdasági helyzetének fejlesztése érdekében. A helyzet azonban alig változik, mert a császári levél ellenére, a bécsi kamara kiváltságait élvező felvásárlók nem hajlandók vámot fizetni *Rákóczi* tisztjeinek. A kamara ragaszkodik tizedszedési jogához és hallatlan erőszakoskodásokat, visszaéléseket követnek el. *Rákóczi* azonban nem segíthet, a császári katonasággal szemben semmit nem tehet. Nem él fényűző életet, mégis egyre több jószágát adja zálogba „elviselhetetlen szükségűl viseltetvén”.

Mindez „a nyomorult nép hatalmas felkelését idézte elő – írja *II. Rákóczi Ferenc* a Vallomásokban – akik, mielőtt fegyvert ragadtak volna, több hónapon keresztül regéci erdeimben és hegyeimen összefüggő teleket tartottak és a titok megőrzésére szigorú esküvel kötelezték magukat.”

Az 1697. évi hegyaljai felkelés leverése után még véresebb megtorlás és terror következett. A Bécsből visszatérő *Rákóczi* újra bejárta uradalmait és ismételt intézkedést tett a gazdálkodás fejlesztése érdekében. Ennek során Fonyban, 1698. február 28-án írta alá a „Regéci Hegyekben lévő” üveghuta alapítólevelét, amit a mai Óhután építettek fel a makovicai uradalomból átkerült hutásmesterek. Rövid fejlődés után az üveghuta is bekapcsolódott mindazon ipari üzemek termelésébe, amelyek a borkereskedelem és a katonaság ellátásának nélkülözhetetlen forrásai voltak.

A *Rákóczi*-szabadságharc leverése után a regéci uradalom is a kincstáré lett, majd Sárospatakkal együtt előbb *Trautsohn*, majd 1808-tól *Bretzenheim* osztrák hercegek birtokába került. A *Trautsohnek* Bécsben laktak, az uradalommal nem sokat törődtek, az intézők elsősorban saját hasznukra, „gazdálkodtak”. A *Bretzenheim*ek fejlesztették a gazdálkodást, Telkibányán porcelángyárat építettek, de a sorozatos öröklődés révén a hatalmas uradalom apró darabokra oszlott fel. Az erdők nagyrészét eladták és lényegében csak a szőlőket tartották meg 1945-ig.

A Rákócziak Regéc birtokosai

A Zemplén megyei, középnemesi családból származó *Rákócziak* neve a 16. században tűnik fel a magyar történelemben. 1517-ben *II. Lajostól* megkapják Felsővadász és a hozzátartozó 18 falu tulajdonát és ettől kezdve „erről a helységről” nevezik magukat.

Rákóczi János Zemplén megye alispánja, amikor 1544-ben megszületik *Zsigmond* nevű fia, aki Sárospatakon, *Perényi Péter* udvarában nevelkedett. A hetvenes években végvári vitéz Szendrő várában, majd a lovasok kapitánya, 1585-ben pedig a vár főkapitánya. Ekkor kapja a királytól, elmaradt zsoldja fejében Szerencset.

1588-ban egri főkapitány, a szikszói csata győztese. 1597-ben feleségül veszi a dúsgazdag *Mágochy András* özvegyét, *Alaghy Bekény Judit*ot és így közvetve a *Rákócziak* kezére kerül Regéc. *Alaghy Judit* azonban rövidesen meghal; második feleségétől, *Gerendi Annától* születik 1593 júniusában *György* nevű fia, aki *I. Rákóczi György* néven erdélyi fejedelem és megalapozza a *Rákócziak* gazdasági hatalmát. Az ország szabadságáért és függetlenségéért folytatott harc zászlaját pedig dédunokája – a „méltóságos fejedelem, felsővadász *Rákóczi Ferenc*, a római szent birodalom hercege, Erdély fejedelme, a magyarországi részek

ura és a székelyek ispánja; munkácsi és makovici herceg; Sárospatak, Tokaj, Regéc, Szerencs, Ónod... örökös ura" – emeli a legmagasabbra.

A regéci vár sorsa *I. Rákóczi György*ön keresztül a 30 éves háború eseményeihez is kapcsolódik. *Bethlen Gábor* erdélyi fejedelem 1619. augusztus végén indította el hadait *II. Ferdinánd* király ellen; Kassa már szeptember 5-én megnyitotta kapuit a fejedelem szövetségese, *I. Rákóczi György* előtt. A győztes *Rákóczi* bilincsbe verve küldi a fejedelemhez *Dóczy András* kassai főkapitányt.

Azért ilyen szigorú, mert a hadjárat előtt *Dóczy András* és *Alaghy Menyhért* – Regéc örökös ura és felsőmagyarországi főkapitány – összeesküvést szőtt *I. Rákóczi György* ellen. Tervük szerint Sárospatak határában, nyúl vadászaton akarták törbe csalni, de nem találták otthon, mert akkor is éppen „széljel fáradoz vala a defensio dolgában”.

Amikor 1644. február elején *I. Rákóczi György* fejedelmi székvárosából megindul seregével *III. Ferdinánd* ellen, első feladatai közé tartozik régi vágya, Regéc elfoglalása is, de március első hetében a vár császári katonasága még „keménykedett” *Rákóczi* hadaival szemben. Kassa gyors elfoglalása után azonban ismét körülzáratta Regécet, amelynek őrsége augusztusban kaput nyitott.

A győztes hadjáratot lezáró linzi béke 1645. évi aláírásakor *I. Rákóczi György*, mint földesúr külön

szerződésben megkapta a régen vágyott tokaj-hegyaljai borvidék monopóliumát.

A békeszerződés aláírása után 1646. január 26-án elkészítették a regéci uradalom összeírását. Ebből tudjuk, hogy járomfák nélküli, tapaszos palánk vette körül a várat. Az „ország útja” és a palánk között két „sorompó forma” kapu volt építve. A vasalt várkapu „emelcsős” és a várudvart még egy két felé nyíló öreg kapu is védte. A felső vár volt a védelem központja, a nyári bástyán három seregbontó és egy tarack, az új-, a kerek-, és a kútbástyán egy-egy kis tarack, de még a kápolna ablakában is két „kisedd” tarack volt. Az alsó várban boltozott, vagy gerendás, padlásos házak (azaz szobák) voltak, melyeknek a tetőzete „rossz, omladozott”.

A leltár szerint 51 db szakállas, 73 db „krompaki” és 11 db francia puska volt a várban és hozzá a szükséges lőpor, golyóbis, kénkö, salátrom stb. Az összeírásból megtudhatjuk, hogy melyik házban hány db földhordó kosár és nyakra való vas, sánccsináló vascsákány és asztalra való abrosz, lakat és facsiga, vasmacska és vízpuska, gyalogosnak való dolmány és derék alá való, mennyi búza és új bor, kőso és sonka, torma és borjúhús van készletben. Megállapították, hogy mennyi a dohos köles, az avas vaj és a rossz lőpor, hány sőt és lisztet örlő kézimalom van. A zenélő ház falán császárok, királyok, királynék 22 berámázott képe lógott. Feljegyezték, hogy mennyi a mészke és az

oltott mész, a nagy fatál és az óntányér, az óbor, a hordónak való donga és a löre. Leírták, hogy a palánkot az ostrom után javítani kell, a vár zászlója régi, szakadozott; a felső vár észak felőli része az ostrom során „megromlott, foldozzák”.

Az összeírásból láthatjuk, hogy a regéci vár nem nagy erősség, hadászati jelentősége alig van. Falai, épületei elavultak, rosszak. Őrsége 50–100 fő lehetett és ennek fő feladata az uradalom védelme. Az alsó vár házai, de különösen pincéi kiválóan alkalmasak a gazdag uradalom terményeinek – bor, gabona, húsfélék, donga stb. – összegyűjtésére és tárolására.

I. Rákóczi György 1648 őszén hirtelen meghalt, így a regéci vár erősítését és az uradalmi gazdálkodás fejlesztését már nem valósíthatta meg. Halála után a bécsi udvar mindent elkövetett, hogy Regécet visszaszerezze, de az végül is a *Rákócziak* kezén maradt. *I. Rákóczi György* unokája, *I. Rákóczi Ferenc*, választott erdélyi fejedelem, az ország egyik leggazdagabb főura, 1666 tavaszán feleségül vette *Zrínyi Ilonát*, így ez a házasság a két nagy család sorsának összekapcsolódását is jelentette.

Fényes udvartartás, pompa, ünnepi lakomák kísérték az ifjú párt Munkács, Sárospatak, Zboró, Regéc kastélyaiban és váraiban. Volt olyan időszak, amikor 933 belső szolgálattevő kapott fizetést és ellátást Sárospatakon. Ebből több tucat vadász, pecér, szakács, zenész kísérte *I. Rákóczi Ferencet* akkor, amikor

a regéci erdőben szarvasra, medvére, farkasra vadászott, vagy a vár zenélő termében megpihent.

I. Rákóczi Ferenc nem volt kiemelkedő személyiség, de birtokainak és nevének súlyával meghatározó tagja volt a *Wesselényi Ferenc* nádor által szervezett főnemesi összeesküvésnek.

1670. április 9-én a sárospataki várban tanácskoztak a felső-magyarországi összeesküvők, amikor látogatóba érkezett gróf *Starhemberg Rüdiger*, a tokaji vár császári kapitánya és néhány tisztje. Az összeesküvők fellelkesülve a lehetőségen, elfogták a németeket és biztos helyre, Regéc várába kísérték őket foglyként.

Ebben az időben *Bónis Ferenc*, az összeesküvés „erős feje” volt a regéci várkapitány, aki biztos tömlöcbe záratta az elfogott tiszteket. Az összeesküvés azonban elbukott, a tárgyalások során a foglyokat kiengedték, *Bónis Ferenc* még próbált ellenállni, de a szörnyű megtorlásban neki is fejét vették.

I. Rákóczi Ferenc Munkács várában, anyjánál keresett menedéket és csak a császárhűségéről ismert, a jezsuitákkal szoros kapcsolatban lévő *Báthory Zsófia* közbenjárása mentette meg a vérpadtól. A császári megbocsátásnak az volt az ára, hogy *Rákóczi* várakba császári őrséget fogadnak és 400 000 forintot fizetnek a kincstár számára. Ezt a súlyos váltságdíjat csak egyes birtokok zálogba adása útján szerzett kölcsö-

nökből és *Zrínyi Ilona* hozományából tudták összeszedni.

A főnemesi összeesküvés megtorlásának a következője volt az is, hogy 1671 őszén 8 ezer magyar végvári vitézt szélnek eresztettek. Tokaj, Szerencs, Ónod, Szendrő őrsége is a bujdosók közé állt; és 1672 őszén már haddá is szerveződtek. *I. Rákóczi Ferenc* azonban nem akart velük közösködni, ezért Regéc várába menekült. *Kende Gábor* vezetésével az egyik bujdosó csapat ostrom alá vette a várat, de sikertelenül.

I. Rákóczi Ferenc és *Zrínyi Ilona* a nagy számú várak és kastélyaik közül leginkább a fejedelmi udvartartásnak megfelelő, palotákkal ékes Sárospatakon, a nagy-sárosi kastélyban a regényes fekvésű Makovica és a nehezen megközelíthető Regéc várában szerettek lakni. Munkács volt a császárhű és mélyen vallásos *Báthory Zsófia* otthona.

1676 tavaszán az öreg fejedelem asszonyt indultak meglátogatni, amikor Sárospatakról Munkácsra utazás közben, „a *Rákóczi-ház* szerencsés szaporodására” 1676 március 27-én a borsi kastély egyik szobájában megszületett a régen várt fiúörökös: *II. Rákóczi Ferenc*, a „kisúr, úrfi, úrficska, Ferkó, Ferus”, ki hogy becézte.

A csecsemő még nincs 4 hónapos, amikor erős hűlés következtében, Makovica várában meghal édes-

apja és így békés, derűs gyermekkor helyett az árvaság a fejedelmi csecsemő sorsa.

I. Rákóczi Ferenc tudta, hogy egy *Rákóczi* soha nem lehet biztoságban a császári udvartól, s hogy a veszélynek elejét vegye, kisfiát *I. Lipót* különös kegyeibe ajánlotta. A bécsi udvar ezt arra akarta felhasználni, hogy a gyermek gyámsága címén rátegye kezét a hatalmas *Rákóczi*-birtokra. *Zrínyi Ilona* azonban mindent megtett, hogy érvényt szerezzen jogainak, – *Báthory Zsófia* és a jezsuitáknak tett ajándékok is segítettek – így *Lipót* császár megerősítette őt, mint a *Rákóczi-árvák* egyedül törvényes gyámját.

A katolikus valláshoz és a császárhoz hű *Báthory Zsófia* kíméletlenül üldözte a bujdosó kurucokat támogató prédikátorokat és iskolamestereket. A bujdosók ezért többször betörnek birtokaikra és nem hagyják megtorlás nélkül sérelmeiket. *Zrínyi Ilona* nem ismerte a bujdosók célkitűzéseit, de a saját sérelmei megértővé tették és inkább húzott a kurucokhoz, mint a bécsi udvarhoz.

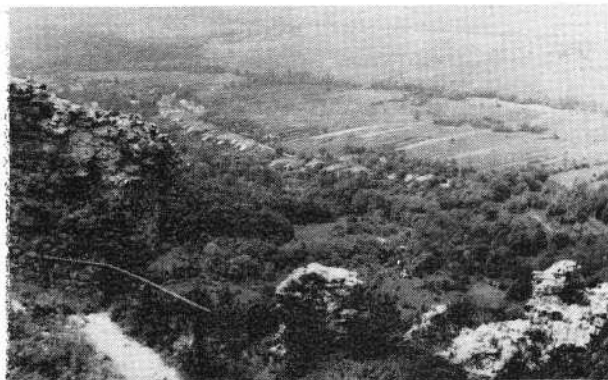
1677 októberében kuruc csapatok vették körül Munkácsot. A másfél esztendő unokája miatt *Báthory Zsófia* tárgyalást javasolt. Megegyezni nem tudtak és közben kenyértörésre került a sor az öreg és a fiatal fejedelemasszony között is. *Zrínyi Ilona* elköltözött gyermekeivel – *Juliánával* és *Ferenc*cel – Munkács várából és mivel a Sárospatakot őrző *Saponara*

Filippo császári ezredessel sem sikerül megegyeznie, tovább mentek Regéc várába.

Utazás közben és a várban *Zrínyi Ilona* mindig a gyerekei mellett van. Az „úrfit vadmacska bundába bugyolálva hozzák”, a „nagy hideg ellen a hatalmas hintóban jól begöngyölte őket, ételükre, italukra maga viselt gondot, maga öltöztette, fektette őket”. Három hónapot töltenek a regéci várban és a gyermekek mellett a hatalmas uradalomra is gondot visel. Regéc várában (in arce nostrum Regéc) keltezi leveleit, utasításait is ide írják a rokonok, tesznek jelentést a tisztartók.

A regéci tartózkodás idején kezdődtek el Bécsben a kibékítési kísérletek *Zrínyi Ilona* és *Báthory Zsófia* megbízottai között. Elterjedt a hír, hogy a kis *Rákóczi Ferenc* meghalt, pedig csak az történhetett, hogy a kisfiú a téli költözködés közben megfázott és beteg lett. A zavaros bécsi hírek alapján a *Rákóczi-ház* megbízottai, barátai és jóakarói többször intik *Zrínyi Ilonát* „ő nagysága gondosan vigyázzon gyermekeire, mert most nincs kinek hinnünk országunkban” ... „igen is magának legyen vigyázása kiváltképen ételre s italára, s ő Nagysága igen megvigyázza, kit fog közel hozzá tartani”.

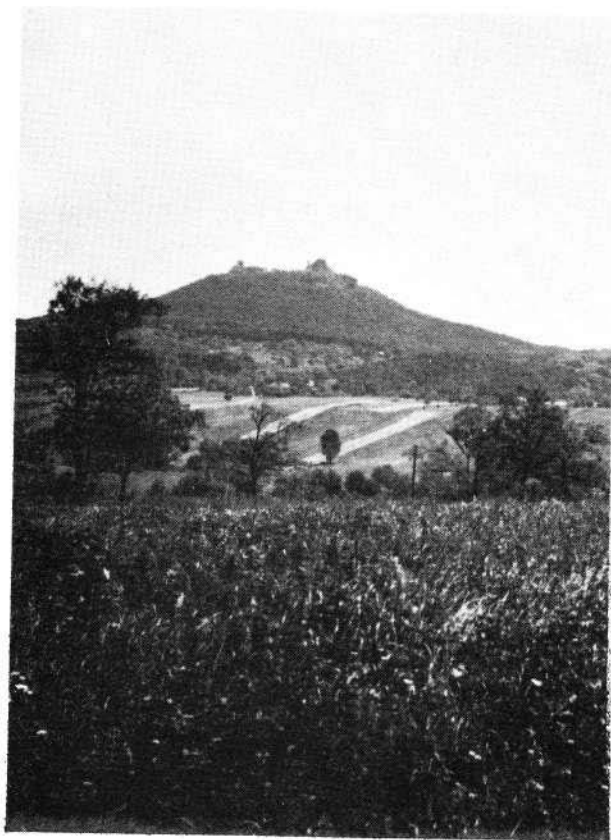
Féltő, vigyázó szemek figyelik a család regéci napjait és a vár asszonyát figyelmeztetik is mindenre. 1678. február 24-én írja *Zaáry András* szerencsi tisztartó, hogy a hegyek tele vannak gyalog meg lovas ku-

A várfalak kövéből épült Mogyoróska

Az egyutcás Regéc

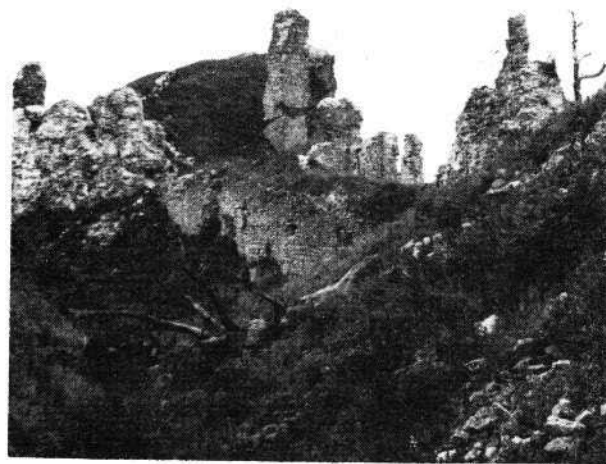
A régéci várhegy nyugat felől

Az alsó vár az öregtoronnyal

A várudvar és a palotaszárm

A keleti védőművek a déli toronnyal

Az öregtorony

Az alsóvár bolthajtásos helyiségei

Omladozó falak

rucokkal, „mesterkednek Nagyságod romlására . . . senkit a várba be ne bocsásson, akar honnan való”. *Zrínyi Ilona* 1678. május 1-jén kelt parancsában 14 pontban foglalja össze a regéci várban való rendtartás dolgában „szükséges utasításait”. Részletesen szabályozza a feladatokat, a kötelességeket, a várban való viselkedést, a várbeli életet:

1. Tilos a szitkozódás; akit rajtakapnak, egy forintot fizet vagy 12 botütést kap.
2. Éjjel dobszóval kell a várat megkerülni.
3. Aki a várat „meghágja” – azaz felmászik a falra – fejvesztéssel bünhődik.
4. Cirkáló, virrasztó ha elalszik őrségben, három pálcátütést kap első alkalommal, második alkalommal a vár fokáról le kell vetni a mélybe.
5. Ha a szolgák közül valaki kapitányi engedéllyel a váron kívülre távozik s éjjelre nem jön vissza, tömlöcbe bünhődjön, pálcázzák meg s ha ismételten előfordul, keményebb verést kap és vasra verik.
6. Aki valakire kardot ránt, a kezét kell levágni, ha vért is ont, lenyakazzák.
7. Ha valakit elfognak, tömlöcbe vetnek – kivéve, ha parasztról van szó – az úrnőt értesíteni kell.
8. Az őrség havonta tartson cél-lövési gyakorlatot, a fegyvereket tartsák rendben, a gyalogosok a mustrán tisztességes bocskorban jelenjenek meg.
9. A tömlöctartó a rabokért a fejével felel.
10. A várfalon mindig tartsanak készenlétben hordóban vizet a tűzoltásra, hetente tisztítsák a kéményeket.
11. A garázdákat, szitkozódókat zárják tömlöcbe reggeltől estig tartó időtartamra; ha a nap második sza-

kában követi el tettét, akkor estétől reggelig. 12. Halálraítéltek csak a végrehajtásra vihető ki a tömlőcből. Kiegészítésként még a következő olvasható: „Holmi fosos kurvát be ne bocsássonak a várba, hanem az ki méltó az illendő tisztességes személyeket”. 13. A drabantok feleségei magukat a várban megbecsülik, ne szitkozódjanak egymásközt, ne verekedjenek a várban az asszonyok. Akit rajtakapnak, a kapu között tizenkettőt üssenek rá; ha makacs, ki kell űzni a várból. 14. A tűzifa hordásról intézkedik.

1678 májusában Regécéről Sárospatakra teszi át udvarát *Zrínyi Ilona*. Vele vannak a gyerekek is és itt kezdték el lovagolni tanítani a kétéves „Ferkót” a szerencsi tiszttartó által számára idomított lovon, mely „nem nagyobb a kecskénél, grádicsokat is már jár”.

A kibékítési tárgyalások eredményre vezettek, ezért júniusban az ifjú fejedelemasszony és gyermekei visszaköltöztek Munkácsra. Közben azonban *Zrínyi Ilona* érzéseiben még közelebb került a bujdosókhoz és az üldözöttek fiatal vezérének, *Thököly Imrének* a híre is felkeltette az érdeklődését.

A feltűnő szépségű *Zrínyi Ilona* és a megnyerő külsejű *Thököly Imre* közötti közvetlen kapcsolat úgy alakult ki, hogy 1678 nyarán Munkácsra, a nővéréhez látogató *Zrínyi János* császári századost elfogják *Thököly* kurucái. Kiszabadítása érdekében több levelet ír *Zrínyi Ilona* a család barátaihoz és természetesen *Thököly Imréhez*. Az öccse szabadulásáról szóló leve-

let csak 1679 nyár elején kapja meg *Zrínyi Ilona* és a levélben *Thököly* arról is értesíti, hogy rövidesen „talán én . . . személy szerint is Nagyságodnak udvarolhatok”.

Thököly Imre látogatására azonban csak az 1680. februári fegyverszünet megkötése után kerül sor, amikor Makovica várában *Zrínyi Ilona* ebéden látja vendégül a kurucok nagyhírű vezérét. A fejedelmi fogadáson és a pompás ebéden részt vesz a nyolc esztendőös *Julianka* és a négy éves *Ferkó*, akinek emlékezetében mély hagyott nyomot *Thököly* első látogatása.

Thököly látogatásának hírére a bécsi udvar és *Báthory Zsófia* hevesen tiltakozik. Mielőtt azonban a régi viszály feltámadna, meghal az öreg fejedelemasszony és így Munkács örökös urai a Rákóczi-árvák lettek. A várőrség június 30-án letette az esküt, hogy kegyelmes asszonyát, *Zrínyi Ilona* fejedelemasszonyt, kis urát *Rákóczi Ferencet* és kisasszonyát, *Rákóczi Juliankát* igazán és híven szolgálja. „Ellenségeiknek ellensége, jóakaróiknak jóakarója lesz”. Ez azonban nem elég, mert *Caprara* tábornok is igényt támasztott a munkácsi várra és türelmetlenül sürgette, hogy nyissa meg kapuit a császári őrség előtt. Hosszas tárgyalások, a közbenjáróknak küldött ajándékok hatására végül is császári védlevél erősítette meg *Zrínyi Ilona* jogait.

A levél szép szavai azonban csak üres ígéretnek, mert a császári katonák és hivatalnokok alattomos

mesterkedései, sértései és jogtalanságai ellen senki nem védi meg az árvákat. A császár iránti gyűlölete egyre fokozódott, politikai állásfoglalása, a gyermekek érdekeinek védelme egyre jobban a bujdosók oldalára fordították *Zrínyi Ilonát*. Odahúzta az egyre erősödő szerelem, ami *Thököly*hez, a kurucok sikeres vezéréhez fűzte.

A házasság azonban csak lassan haladhatott a megvalósulás felé, mert *Zrínyi Ilona* ragaszkodott a császár beleegyezéséhez, nehogy az udvar által jóvá nem hagyott házasság ürügyül szolgáljon Bécsnek arra, hogy a Rákóczi-árvák birtokait lefoglalja. A tárgyalások hónapokig húzódtak és így az esküvőt csak 1682. június 15-én tarthatták meg Munkácson. Megérkezett *Lipót* császár engedélye is, amelyben elismerte *Thökölyt* a Rákóczi-árvák gyámjának.

Míndezen az események alapvető változást hoznak a kis *Rákóczi* életében is. Öt éves korában megszűnik a gondtalan gyermekkor, a női szolgálók kényeztetése helyett tudós férfiakból álló udvartartás veszi körül. *Kőrösy György* Szabolcs megyei nemes lesz a komornyk, *Bárkányi János* plébános okítja az írás-olvasásra, *Badányi János* pedig a latin nyelv tudományára. Mivel nem volt szorgalmas tanuló, ezért gyakran kapott büntetést; jobban szerette ugyanis a hadijátékokat, mint a leckék felmondását.

Rövidesen megismerte azonban az igazi fegyvereket, a valóságos csatákat, a győzelmeket és visszavo-

nulásokat, mert mostohaapja magával vitte a felvidéki hadjáratra és hónapokig járták a csatatereket. 1683. szeptember 9-én éjjel a Bécs alól fejvesztetten menekülő török és tatár lovasok verték fel álmából és csak a gyors menekülés mentette meg. A téli táborozást még a sereggel töltötte; sokat szenvedett a kemény hideg miatt, de ezzel 1703-ig be is fejeződött számára a hadiélet és újra elkezdődött a komoly tanulás.

Időközben Regécen is jelentős változások történtek. Az esküvő után a regéci tárházba viszik *Thököly* ezüstműit, amelyek között van többek között, 68 ezüst tányér, 51 ezüst tál, aranyozott mosdótál medencéstől, 16 aranyos pohár, 12 ezüst csésze, 13 aranyos kanál, gyertyatartók, palackok, evőeszközök.

Később 28 különböző ládában megérkeznek *Thököly* ingóságai is; tábori ágya, 31 darab skarlát szőnyeg, 27 darab falra való bőrkárpit, egy tábori rézkemence, tükrök, párnák, bársonyok, képek, könyvek, török kávéfőző, cserépedények, dob, lant stb.

1683 májusában Regécen szervezik a felsőmagyarországi hadellátó központot. *Szirmay Miklós* várkapitány gondoskodik róla, hogy Regéc várának pincéi tele legyenek; több hónapra elegendő hús, gabona, liszt, só, posztó, puskapor, „golyóbisnak való rúdvas”, tűzifa volt a várban. *Zrínyi Ilona* is itt élt és irányította a vásárlásokat, a várbeli munkát. Egy bártfai kereskedőnél sürgette a megrendelt hadi szerek elkészítését és zászlóknak való kelmét rendel, „mert sok új zászlót

kell készíttetnem, mindenféle színűeket, a nyári nagy hadjáratra".

A készülődés közben Munkácsra kísérik az addig Regécen raboskodó labanc *Koháry István* füleki és *Joanelli András* dunajeci várkapitányokat, hogy ne kelljen külön foglalkozni az őrzésükkel, élmező-sükkel.

1683 november elején fáradtan, betegen érkezik Regécre *Thököly* fejedelem. A tél nagy részét az egész család a várban tölti, de megállás nélkül intézkednek, utasításokat, parancsokat küldenek mindenfelé. A kuruc király szervezi az újabb hadjáratot és hallgatja a korabeli katonaéneket:

"Zöldítsed Úristen hamar az erdőket,
hogy próbálhassuk meg édes fegyverünket".

Zrínyi Ilona Regécről rendeli meg azt az „aranyozott, ezüst szerekkel ékített s bársonnyal bélelt díszhintót", amit később hatlovas hintóként őriz meg az emlékezet. A munkácsi prefektus 1685 húsvétja utánra ígéri a hintót, de kér még másfél ezer aranyozott, ezüstfejű szeget, bőroket, selyemrojtokat, bársonyt a belső borításnak és vánkásoknak aszerint, hogy „veres vagy zöld" legyen a hintó belseje.

Thököly Imre az újabb hadjárat érdekében messzi vidékekről is küldi parancsait a regéci várkapitánynak.

1684 januárjában a tállyai templom kerítésénél lévő „egynéhány szakállas puskához" rendeli „egy mázsa puskapornak a negyedrészt". Februárban deszkát

rendeltet Gölnicről és más városokból, sürgeti a mésző hordását a falak javításához. Májusban elrendeli, hogy süssenek 4000 (négyezer) kenyeret, de külön utasítja *Szirmay Miklós* várkapitányt, hogy a kenyér „jó gondviselés alatt conserváltassék, hogy meg ne penészedjék".

A kizöldült erdőben nemcsak a kurucok gyülekeznek, hanem a csavargó fosztogatók is sok kárt okoznak. Ezért *Thököly* utasítja a várkapitányt, hogy „Regécvárában mi nyolcvan, kilencven praesidiariust (katonát) nemcsak azért tartunk, hogy az várat őrizzék, hanem hogy jószágainkat is oltalmazzák". A felvidéki sikeres harcon után 1684 szeptemberében a kurucok vereséget szenvednek Eperjes alatt; *Thököly* Regéc várába menekül, és több hétig pihen Regéc biztonságos falai között. Ekkor veszik számba a 28 ládában érkezett ingóságait.

1684-ben az ifjú *Rákóczi* szinte az egész évet Regécen tölti mintegy elrejtve, mert a környéken sok a kém, a rabló. A zárt regéci környezet kedvez a tanulásnak és csak november közepén megy át udvartartásával Sárospatakra. Ide jön édesanyja, később megérkezik a fejedelem és a család együtt tölti a karácsonyt. 1685 tavaszán ismét Regéc ad otthont az ifjú *Rákóczi*-nak és tudós nevelőinek, így *Zrínyi Ilona* örömmel olvashatja *Csathó András* udvarnok májusi levelét: „Írhatom Nagyságodnak, Kegyelmes Asszonyom, hogy

kis Urunk Őnagysága igen nagy s friss egészségben vagyon és jól is tanul."

1685-ben döntő támadásra készülnek a császáriak kuruc seregek ellen, ezért *Thököly* megrakja élelemmel és hadi néppel Tokaj, Szerencs, Regéc várait, a családot pedig a legerősebb várba, Munkácsra viteti. Szeptemberben császári kézre kerül Eperjes, Tokaj, Szerencs, így Sárospatakról és Regécről minden fontosabb értéket Munkácsra szállítanak. A legsúlyosabb veszteség azonban akkor éri a családot, amikor 1685 októberében megtudják, hogy a vendégségbe hívott *Thököly* fejedelmet a váradi pasa elfogta. Ennek hatására császári kézre kerül Kassa, Szádvár, a kurucok pedig a török ellen sikerrel harcoló csapatok közé állnak. 1685. november 5-én Regéc kuruc őrsége is kaput nyit azzal a feltétellel, hogy szabad elvonulás mellett „Regéc vára minden hozzátartozó jószágaival tartassék az Árvák ő Nagyságok számára”. *Caprara* császári generálist, azonban nem korlátozta ilyen megállapodás. A tárházban lévő értékeknek csak kis részét vette át a kamara számára, nagyobb részét viszont a tisztjei kapták. A zsoldosok az egész várat kifosztják, majd 1686 őszén, a generális parancsára a vár „többől feldúlattott s kiforgattott”.

Munkács ostroma alatt szomorúan értesült *Zrínyi Ilona* Regéc lerombolásáról. Annak feladása után – császári parancsra – Bécs és Prága ad otthont az ifjú fejedelemnek. Ekkor szakad el végleg édesanyjától,

mert *Thököly Imre* által elfogott Heisler tábornokért és más császári tisztekért cserébe – hosszas tárgyalások után – *Zrínyi Ilona* elhagyhatja Bécset, hogy férjéhez utazzon; fiával nem találkozhat. Szép búcsúlevelet ír (*Kollonits* soha nem adja át), amelyben így biztatja, tanítja a 16 éves ifjút: „Ne búsulj” azon, édes fiam, hogy javaid idegen kézen vannak és hogy pusztán állnak. Újra helyrehozhatod azokat. A hadak lerontották váraidat. Adja Isten, hogy te újra felépíthesd azokat! . . . Nincs a világon szebb és dicsőbb dolog, mint becsületes név és a jóhír . . . A földi javak elveszhetnek, az nem baj, de aki a becsületét veszítette, mindenét elvesztette”.

Amikor 1694-ben az ifjú fejedelem újra Regécre kerül, már csak a vár romjait láthatta. Felidézhetette gyermekkori emlékeit, de a vár felépítésére nem gondolhatott, mert anyagi és szellemi erejét ennél fontosabbra, a magyar szabadság és függetlenség ügyére áldozta. Nem olvashatta édesanyja levelét, de intelmeit fejedelemhez méltóan betartotta, a *Rákócziak* becsületes nevét és jó hírét a magasba emelte.

A néphagyomány szerint élt a regéci vár tövében egy pásztor, *Butu*, Felesége, *Örzse* szép asszony volt, de nagyon házsártos, zsugori, a pénzt hajszolta, férjének percnyi nyugta nem volt tőle, – de békével tűrte. Télen, mikor a jószág a faluban telet, *Butu* otthon dolgoztatott; egy este beállított a házukhoz egy ván-

dordeák és szállást meg ennivalót kért azzal, hogy megfizeti. *Örzse*, hallván, hogy nem ingyen kell vendégül látni a váratlan látogatót, adott neki ételt, italt. A deák elmondta, hogy Váradról jött és fontos dologban utazik. Az asszony oldalát fúrta a kíváncsiság, mi lehet a deák titka. Addig-addig ügyeskedett, míg sikerült leitatnia a vándort, aki eskü alatt elárulta, hogy a pataki deákok harcba készülnek a németek ellen, már készítik is nekik a fegyvereket Lengyelországban. Az árát *Rákóczi* hagyatékából. elrejtett kincseiből fizetik ki. Ugyanis mikor a kurucok földadták a labancoknak a regéci várat, a kincseket előzőleg elrejtették. A rejtek-hely titkát mindig a pataki kollégium első professzor őrizte; a nemrég elhalt professzor halála előtt a deák-ra hagyta a titkot. Ott kell a kincseket keresni, ahol Szent János napkor (június 24.) a felkelő nap sugara először érinti a várat. A szépasszony cserébe a titokért szerelmet ígért a vándornak, akit kicsalt a házból. Másnap a falubeliek az útszélen egy megfagyott embert találtak, nem messze a juhászék házától... A férj, *Butu* a történetekről mit sem tudott, mert míg az asszony a deákkal diskurált, ő aludt a kuckójában. Az asszony alig várta Szent János napját, ment a férjével a várba. Még sötét volt, s ahogy *Butu* felnézett az égre, hát látja, hogy egy csillagból néz le rá a megfagyott deák szomorúan, a szeméből folynak a könnyek. Ahogy felkelt a nap, a várban egy sötét üregre esett a fénye. A zsupori asszony ment elől s egy folyosóba ve-

zette férjét, a sötétben méccsel világítva. Nagy terem-be jutottak, ahol addig kopogtatta, tapogatta a falat *Örzse*, amíg ajtócskát talált, amely kis folyosóra s egy kis terembe vezetett. A falból kiálló köveket tapogatva egy részben lazábban rakott kősort fedezett fel az asszony s elkezdte bontani a falat. Mikor elég nagy nyílást vájt már s benézett, nagy ládákat látott telistele ezüstpénzzel. Be is bújta a lyukon és szedte gyorsan a tallérokat a kötényébe. *Butu* csak állt a kis teremben megkövülten s nem mozdult. Egyszerre hangot hall: Buta pásztor, farkas van a nyáj között, siess! *Butu* futott kifelé, ahogy a lába bírta, s mikor kiért, szétnéz, hát a nyáj vígan legelész, szépen süt a nap, sehol semmi nyoma farkasnak. Nem tudta mire vélni a dolgot s azon gondolkodott, visszamenjen-e, mikor hirtelen villám csapott le, nagy robajjal összedőltek a vár falai, betemették a kincses üreget, benne a kapzsi asszonyt. A kincseket azóta többen is próbálták kiásni, felkutatni, de nem sok szerencsével. Bár a régi öregek tudni vélik, hogy volt olyan pásztor, aki meggazdagodott a talált drágaságoktól. Más hagyomány szerint Regé-cet Boldogkővel alagút kötötte össze, azon menekült *Rákóczi*, ha megszorította a labanc; lova lábára fordítva verette föl a patkót, hogy megtévessze üldözőit.

Regéc környéke

A szép természeti környezetben épült vár romjairól csodálatos körkép tárul elénk. Ezek azok az erdők és hegyek, ahol oly gyakran vadászott az ifjú *II. Rákóczi Ferenc* és ahol *Tokaji Ferenc*, Regéc egykori hajdú hadnagya a bujdosó kurucokat szervezte. Ezeken a hegyeken is várták az erdők kizöldülését és ezekben az erdőkben is rejtőztek, amikor 1697-ben a vesztes harangodi csatából menekültek.

A táj ma féltve óvott természeti érték, a Zempléni Tájvédelmi Körzet része.

Az északi toronyból letekintve alant az egyutcás Regéc községet látjuk. Északnyugatra a Gergely-hegy, majd a „süppedt” Bánhegy, északra a Nagy-Bekecs és a Pengő-kő látszik. A lakótorony gótikus ívelésű nyílásán kitekintve a háromhuta völgy tárul elénk, amelyet baloldalon a Nagyoldal-tető, a Középbérc, a Nagy-Királyos és a Nagy-Kőrös hegy, jobbról a Zabarla, a Hegyes-tető, Mogyorós-tető szegélyez. Leghátul az újhelyi Sátor-hegyek csúcsai kéklenek, mögöttük van Borsi (Borsa), ahol a vezérlő fejedelem született.

A déli szikláról a Magoska-hegy tömbjében beerdősült, vagy még használt rétek, legelők csíkjai váltakoznak egymással. A Malom-patak völgyében turista út vezet Boldogkőváraljára, a várhoz és a szépen berendezett tájtörténeti múzeumhoz. Nyugat felé a vár-

hegy alatt Mogyoróska házai sorakoznak, majd a fonyi dombon túl a Hernád völgye és a Cserehát dombsorai zárják le a körképet.

Szép időben jól látni a Gömör-Szepesi Érchegységet (Slovenské Rudohorie) és végig nézve a tájon megállapíthatjuk, hogy nincs is olyan messze Korompa (Krompachy), ahol a krompaki puskákat készítették, Gölniczánya (Gelnica), ahonnan a fenyődeszkát szállították, Szomolnok (Smolnik), ahol a telkibányai ezüstöt olvasztották, Rozgony (Rozhanovce), ahol Amadé a csatán kívül Regécet is elvesztette.

Háromhuta: a kárpáti jellegű tájon épült Regéczi Ó-, Új- és Középhuta csak közigazgatási nevén Háromhuta. A valóságban három különálló település, amelynek területén több, mint kétszáz évig működött a hamuzsír- és üveghuta. Ablakra való karikák, üvegek, poharak mellett üveggombokat is készítettek a katonák köpenyére. Figyelmet érdemelnek a régi házak jellegzetes utcai homlokzatai, a fa, vagy téglaszlopos tornácok, kontyolt tetőszerkezetek, az egykori rét- és legelőgazdálkodás maradványai. Középhután 1991-ben nyílt meg egy szépen helyreállított épületben a Bükki Nemzeti Park igazgatóságának Szlovák Tájháza.

Regéc: a hagyomány szerint, templomának harangjai a vár kápolnájából származnak. A nagyobb harangon 1667. évszám és *FRAN RAKOCZY PRIN. TRANSIL.* felirat szerepel, tehát *I. Rákóczi Ferenc*,

Erdély választott fejedelme öntette. A kisharang 1623-ban készült, nem a *Rákóczi*akhoz kapcsolható. A néhány portán még megtalálható hatalmas, fából épült csűr, a népi építészet szép emléke.

Mogyoróska: a régi nevén Sándorfalva, XIV. századi irtvány település. A regéci vár minden ostrománál, körülzárásánál elpusztították, ezért többször vált lakatlanná. *Trautsohn* ruszinokat telepített a puszta telkekre. A görög katolikus templom melletti *Rákóczi*-szobor *Tar István* szobrászművész alkotása.

Fony: Valaha tímárok lakták, akik börtörszert végeztek a vár urai számára. A törökök és a császáriak többször feldúlták, 1696-ban csak öt jobbágy és öt házaz zsellércsalád lakja. A *Rákóczi*ak idején ispánsági székhely.

Vizsoly: Az Árpád-korban német telepes falu, királynéi ispánság központja. Az abaúji-zempléni birtokos *Mágocsy*ak és *Rákóczi Zsigmond*, egri főkapitány, Vizsoly földesura anyagi támogatásával, a *Rákóczi* kúriában felállított nyomdában készült 1590-ben, „három kötetben, 1200 ívrét levélben, 800 példányban” az öt kilogram súlyú Vizsolyi Biblia. Középkori freskókkal díszített református temploma értékes műemlékünk.

Hejce: A XV. században épült, barokkosan átépített templomát lőréses fal veszi körül. A kassai római katolikus püspökség copf stílusú kastélya *Fellner Jakab* tervei szerint épült 1774-ben, ma szociális otthon.

Gönc: Az Árpád-korban német telepes falu. Jelentős bortermelése és kereskedelme révén itt alakult ki a 136,7 literes ún. gönci hordó mérete és formája. A fontos kereskedelmi útvonalon fekvő községnek messze földön híres kovács és kerékgyártó mesterei voltak. A törökök és a császáriak többször elpusztították. Négy száz esztendeje Gönc prédikátora volt *Károli Gáspár*, aki elsőnek fordította magyar nyelvre a teljes Bibliát. Az ún. Huszita-ház helytörténeti múzeum. A községtől keletre, a Kis-patak völgyében állnak az 1371-ben épült pálos templom és kolostor romjai, a Nagy Amadé-hegyen pedig az Amadé-vár falmaradványai romladoznak.

Telkibánya: Az egykori királyi bányaváros sokat szenvedett a huszitáktól. Ezüst-, réz- és aranybányászatának jelentősége korszakonként változott, ezüst termelésével segítette a *Rákóczi*-szabadságharcot. 1825-ben itt alapította regéci porcelángyárát *Bretzenheim Ferdinánd*. Ipartörténeti Gyűjteményében az egykori nemesércbányászat, a telkibányai porcelán és kerámia, az erdőgazdálkodás emlékei láthatók. A községtől keletre levő Királykút kedvelt kirándulóhely, az Erdész-Bányász Barátság Emlékhelye. A Veres-víz pataknál a *Rákóczi*ak által is használt duzzasztógát, ércelőkészítő romjai láthatók.

Közlekedés

Közúti járműekkel vasúton és autóbusszal közelíthető meg Regéc. Novajidrány vá. (MÁV 90 mező) a csatlakozó VOLÁN (3812 mező) járáttal Vizsoly érintésével, Korlát–Vizsoly vá. (MÁV 98 mező) a csatlakozó VOLÁN (3807 mező) járáttal Boldogkőváralja érintésével, Olaszliszka–Tolcsa vá. (MÁV 80c mező) a csatlakozó VOLÁN (3891 mező) járáttal Óhuta megállóig és onnan a jelzett turista úton.

Gépkocsival a 3-as és 37-es főközlekedési utakból elágazó közutakon érhetjük el Regéct vagy Mogyoróskát, ahonnan az országos kék és a piros jelzésű Rákóczi turista úton érhetjük el a várat.

A jelzett turistaúttól a várig terjedő szakaszt a táblákkal jelölt és pihenőhelyekkel ellátott sétaúton közelítsük meg. Ne másszunk feleslegesen a meredek, balesetveszélyes hegyoldalon! A romok között óvatosan közlekedjünk!

Az omlásveszélyes falakra felmászni, a köveket megmozgatni tilos és életveszélyes!

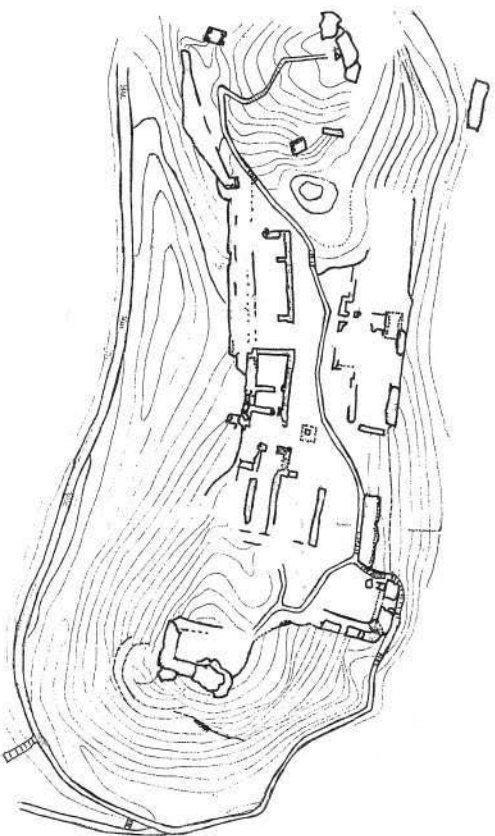
Tűzet rakni csak a várudvaron kijelölt helyen szabad! A hulladékot és szemetet a kiépített tárolókba helyezzük! Óvjuk a tájékoztató és emléktáblákat, a pihenőhelyek berendezéseit! Védjük a sáncárok és a várudvar növényeit, állatait!

Irodalom

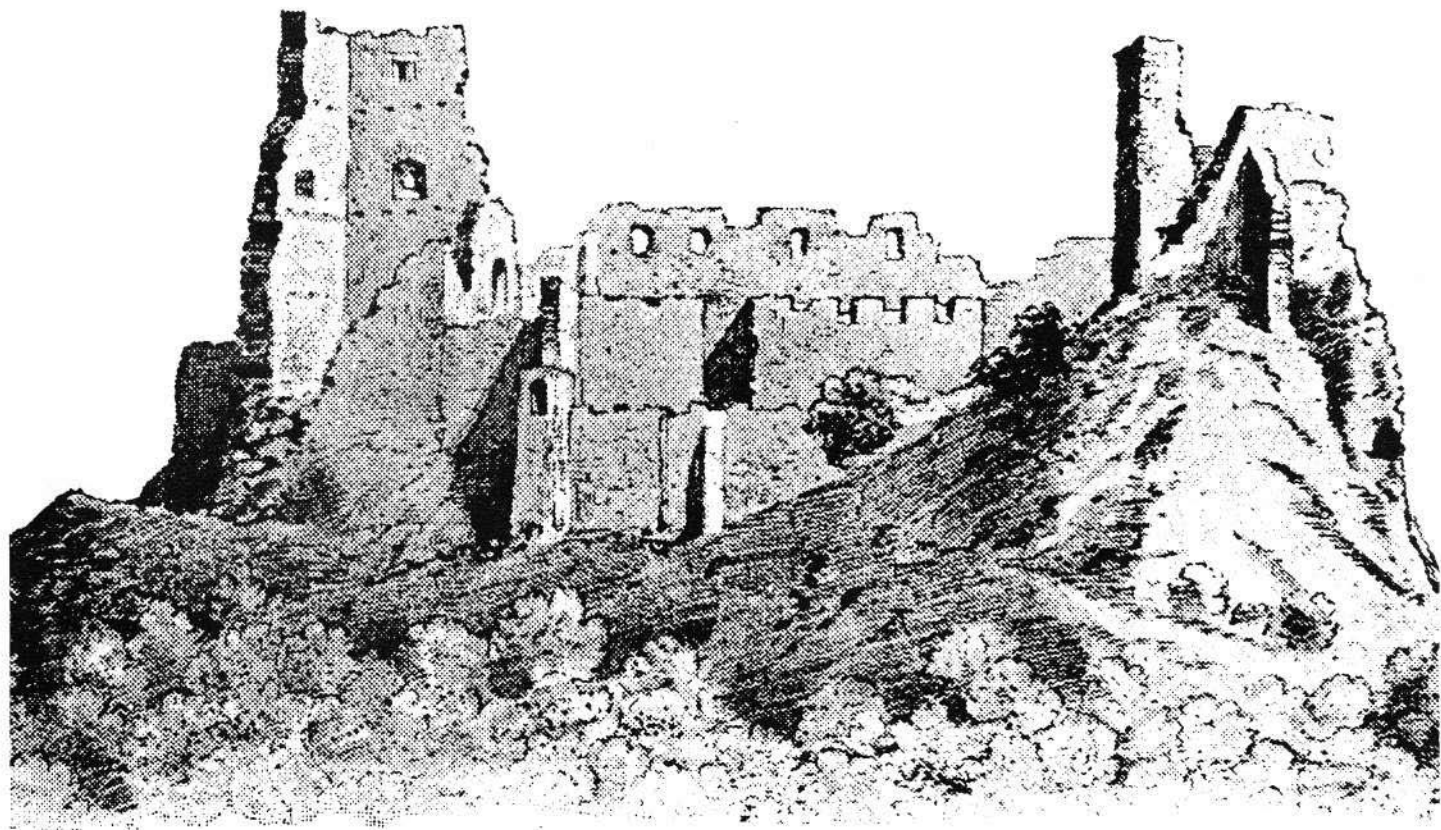
- R. Várkonyi Ágnes*: A fejedelem gyermekkor. Bp., 1989.
- Köpeczi Béla–R. Várkonyi Ágnes*: II. Rákóczi Ferenc. Bp., 1976.
- Thaly Kálmán*: II. Rákóczi Ferenc ifjúsága. Pozsony, 1891.
- Csorba Csaba*: Várak a Hegyalján. Bp., 1980.
- Nagy László*: A „bibliás őrálló” fejedelem. Bp., 1984.

TARTALOM

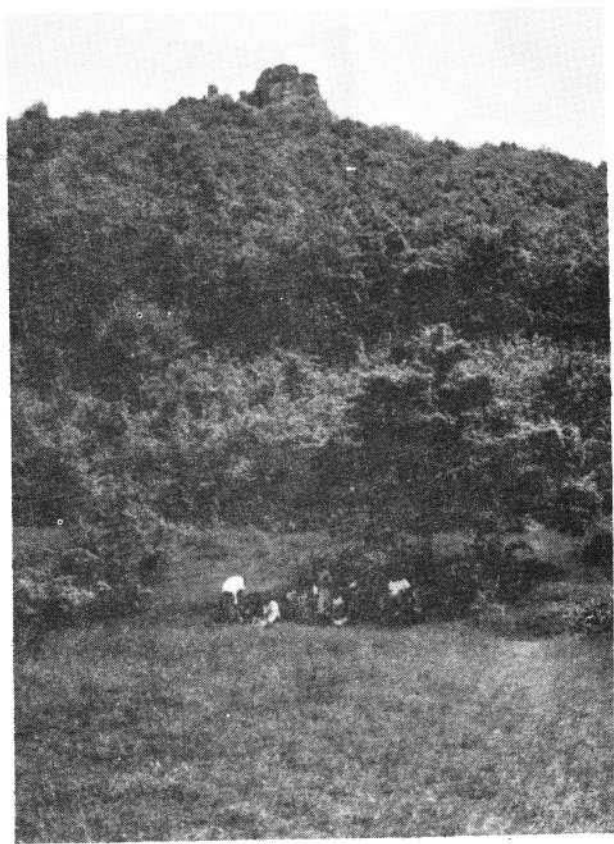
<i>A regéci vár</i>	5
<i>Birtoklás-történet</i>	6
<i>A regéci vár</i>	8
<i>A regéci uradalom</i>	11
<i>A Rákócziak Regéc birtokosai</i>	15
<i>Regéc környéke</i>	34
<i>Háromhuta</i>	35
<i>Regéc</i>	35
<i>Mogyoróska</i>	36
<i>Fony:</i>	36
<i>Vizsoly</i>	36
<i>Hejce:</i>	36
<i>Gönc:</i>	37
<i>Telkibánya</i>	37
<i>Közlekedés</i>	38
<i>Irodalom</i>	39

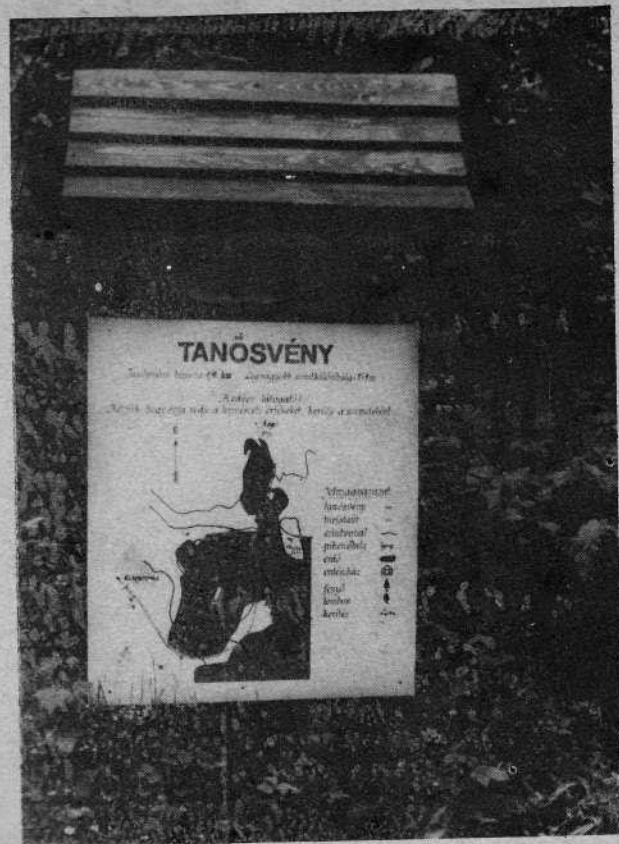
A vátromok alaprajza

A vár képe 1891-ben (Myskovszky V. rajza)

Kirándulók az egykori palánkon

A várhoz vezető tanösvény tájékoztató táblája

